

Leslie Kern

FEMİNİST ŞEHİR

Bir Saha Rehberi

Türkçesi: Beyza Sumer Aydaş

İÇİNDEKİLER

TEŞEKKÜR	9
TÜRKÇE BASKIYA ÖNSÖZ	11
GİRİŞ	
ERKEKLER ŞEHİRİ	15
Düzen Bozan Kadınlar	16
Şehri Kimler Yazıyor?	20
Özgürlük ve Korku	24
Feminist Coğrafya	27
BİRİNCİ BÖLÜM	
ANNELER ŞEHİRİ	37
Flanöz	38
Kamusal Beden	41
Kadının Yeri	44
Şehir Çözümü	48
Anneliği Mutenalaştırmak	53
Cinsiyetçi Olmayan Şehir	61
İKİNCİ BÖLÜM	
ARKADAŞLAR ŞEHİRİ	73
Bir Yaşam Biçimi Olarak Arkadaşlık	74
Kızlar Kenti	79
Arkadaşlıklar ve Özgürlük	87
Queer Kadınların Alanları	93
Sonuna Kadar Arkadaş	96

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TEKLER ŞEHİRİ	105
Kişisel Alan	105
Tek Kişilik Masa	109
Yalnız Kalma Hakkı	114
Kamusal Alanda Kadın	117
Tuvalet Muhabbeti	124
Kadınların Yer Kaplaması	130

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

PROTESTO ŞEHİRİ	133
Şehirde Hak İddia Etmek	135
Kendi Güvenliğini Sağlamak	141
Toplumsal Cinsiyet Temelli Emek Eylemciliği	145
Eylemci Turizmi	152
Protestodan Alınan Dersler	155

BEŞİNCİ BÖLÜM

KORKU ŞEHİRİ	161
Kadınların Korkusu	163
Tehlikeyi Haritalandırmak	167
Korkunun Bedeli	169
Geri Püskürtmek	172
Cesur Kadınlar	177
Kesişimsellik ve Şiddet	180
OLASILIKLAR ŞEHİRİ	187

GİRİŞ

ERKEKLER ŞEHİRİ

Küçük erkek kardeşimle birlikte Londra'nın Trafalgar Meydanı'nda etrafımız düzinelerce güvercinle çevrili haldeyken çekilmiş eski bir fotoğrafımız var. İkimizin de sanki kafasına tas konmuş da öyle kesilmiş misali saçlarımızdan ve İspanyol paça fitilli kadife pantolonlarımızdan yılın 1980 veya 1981 olduğunu tahmin ediyorum. Meydandaki küçük bir otomattan bizimkilerin satın aldığı kuş yemlerini neşeyle saçıyoruz. Artık o otomatlardan yok; çünkü güvercinleri beslemek kesinlikle uygun görülüyor ama o zamanlarda babamın ailesini ziyaret etmek için yaptığımız gezimizin en güzel kısımlarından biriydi. Her şeyin merkezindeydik, heyecanımız ortadaydı. Parıl parıl parlayan yüzlerimizde Londra ve şehir hayatıyla bir ömür boyu sürecek karşılıklı sevgi ilişkimizin başlangıcını görüyorum.

Josh ve ben Toronto'nun şehir merkezinde dünyaya geldik ama ailemiz bizi banliyölerde büyüttü. Mississauga, nüfusu dolayısıyla Kanada'nın en büyük ve en çeşitlilik sahibi şehirlerinden biri olsa da, 1980'lerde aslen araba odaklı, alışveriş merkezi peyzajlı bir banliyöydü. Erkek kardeşim ve ben ayrı ayrı ilk fırsatta Toronto'ya taşındık, "Yonge-Üniversitesi-Spadina Hattı" diyebilmemizden daha kısa bir sürede banliyö hayatını reddettik. Ne var ki, şehir hayatına dair deneyimlerimiz son derece farklı oldu. Josh'un, anahtarları yumruk yapmış parmaklarının arasından çıkmış vaziyette eve yürümek zorunda kaldığını veya bebek arabasıyla çok fazla yer kapladığından itilip kakıldığını hiç sanmıyorum. Ten rengimiz, dinimiz, fiziksel durumumuz, sınıf geçmişimiz ve DNA'mızın büyük bir bölümü aynı olduğundan, mecburen önemli olan farkın toplumsal cinsiyetimiz olduğu sonucuna vardım.

Düzen Bozan Kadınlar

Kadınlar modern şehir açısından her zaman sorun olarak görülmüştür. Sanayi Devrimi sırasında, Avrupadaki şehirler hızla büyüdü; sokaklar kaotik bir şekilde toplumsal sınıflar ve göçmenler karmasıyla doldu. Döneme hâkim olan Viktoryan toplumsal normlar, sınıflar arasındaki katı sınırları ve yüksek statülü beyaz kadınların saflığını korumayı amaçlayan sıkı adab-ı muâşeret kurallarını da bünyesinde barındırıyordu. Bu görgü kuralları, şehirde kadınlarla erkekler ve kadınlarla şehrin karınca misali kaynaşan büyük kitleleri arasındaki temasın artmasıyla kırıldı. Kültürel tarihçi Elizabeth Wilson, “Beyefendiler ve daha da kötüsü hanımefendiler aşağı tabakalardan kişilerle omuz omuza sürtünmek ve pek az nezaketle veya hürmetle örselenmek ve itilip kakılmak zorunda kaldı” diye yazar.¹ Tarihçi Judith Walkowitz, Viktorya devri Londra’sının “ihtilafli alanı” kadınlara, özellikle güvenlik ve cinsel şiddet hakkındaki tartışmalar açısından “kamusalın bir parçası olduklarını iddia etmeleri” için alan açmıştı diye açıklar.² Ancak bu kaotik geçiş dönemi, statüyü ayırt etmenin giderek daha da zorlaştığı ve sokaklardaki bir hanımefendinin en uç noktada yanlışlıkla “hayat kadını” sanılma hakaretiyle karşı karşıya kalma riski taşıdığı anlamına geliyordu.

Tabakanın doğal olduğu varsayılan farklılıklarına yönelik bu tehdit ve saygınlık bariyerlerinin oynaklığı, dönemin pek çok yorumcusu açısından, kent hayatının uygarlaşmayı tehdit ettiği anlamına geliyordu. Wilson, “Kadınların durumu, şehir hayatıyla ilgili yargıların mihenk taşı haline geldi” diye açıklar.³ Bu nedenle kadınların yavaş yavaş artan özgürlükleri seks işinden bisikletlere kadar her konuda ahlaki panikle karşılandı. Yeni yeni genişleyen banliyölerle beraber kırsal bölgeler, orta ve üst sınıflar için uygun bir çekilme alanı oluşturacak ve en önemlisi kadınların güvenliğinin ve saygınlıklarının sürmesini sağlayacaktı.

1 Elizabeth Wilson, *The Sphinx in the City: Urban Life, the Control of Disorder, and Women* (Berkeley: University of California Press, 1991), 29.

2 Judith R. Walkowitz, *City of Dreadful Delight: Narratives of Sexual Danger in Late-Victorian London* (Chicago: The University of Chicago Press, 1992), 11.

3 Wilson, 27.

Kimi kadınların şehrin keşmekeşinden korunması gerekirken diğerlerinin kontrol altında tutulması, yeniden eğitilmesi ve belki de sürgün edilmesi gerekiyordu. Şehir hayatına artan ilgi, işçi sınıfının yaşam koşullarını daha görünür ve orta sınıf açısından giderek daha kabul edilemez kıldı. Fabrikalarda ve ev hizmetinde iş bulmak için şehirlere gelip Engels'e göre aileyi "altüst" eden kadınlardan başka bundan kim sorumlu tutulabilirdi ki? Kadınların ücretli emeğe katılımı küçük bir miktar bağımsızlık ve elbette kendi evlerindeki sorumluluklarına daha az zaman ayırmaları demektir. Evlerini temiz tutamadıkları için işçi sınıfının "ahlaksızlaşmasının" sorumlusu sayılan yoksul kadınlar, ev içindeki başarısızlıkların müsebbibi addedildi. Bu ahlaksızlaşma da kendisini kötü huylar ve başka türden sorunlu özel ve kamusal davranışlar olarak gösterdi. Tüm bunlar hiç de doğal olmayan bir durum olarak görüldü.

Elbette en büyük toplumsal kötülük fuhuştu; aileyi mahvedebilir, toplumun temellerini sarsabilir ve hastalık yayabilirdi. Dönemin mikrop teorisi öncesi anlayışında, hastalığın zararlı lağım kokularıyla taşınan pis havayla yayıldığına inanılıyordu. Ahlaksızlara sırf yakın olunarak ahlaksızlığın bulaşabileceği fikri olan *ahlaki* pis hava kavramı da ortaya çıktı. Dönemin yazarları, alenen ticaretlerini yapan, iyi adamları ahlaksızlık dünyasına çeken "fahişelerin" yaygınlığını yerin dibine sokuyordu. Kadınlar da "sürekli olarak ayartmaya maruz kalıyordu ve pek çok reformcu bir kez 'düştü' mü bir kadının giderek daha çok alçalmaya, erken ve trajik bir ölüme mahkûm olduğuna inanılıyordu."⁴

Charles Dickens da dahil birçoklarının önerdiği çözüm, düşmüş kadınların, nüfus fazlası [*surplus*] yerleşimci erkeklerden biriyle evlenip tekrar saygınlık kazanabileceği sömürgelere göç etmesiydi. Yerli nüfusların kentleşen bölgelerden uzak tutulmasının ve tasfiye edilmesinin gerekçelerinden biri, beyaz kadın yerleşimcileri "yerli" tehlikesinden koruma ihtiyacıydı. Dönemin popüler romanlarında beyaz kadınların yağmacı, intikamcı "vahşiler" tarafından kaçırıl-

4 Wilson, 39.

ma, işkence görme, tecavüze uğrama ve evlenmeye zorlanmalarına dair sansasyonel hikâyeler anlatılıyordu. Yeni kurulan bu yerleşimci şehirleri, sınırdan uygarlığa geçişe işaret edecekti ve beyaz kadınların saflığı ile emniyeti dönüşümü tamamlayacaktı.

Diğer yandan yerli kadınlar bu kentsel dönüşüme tehdit olarak görülüyordu. Bedenleri, sömürgecilerin dizginlemeye çalıştığı “vahşiliği” yeniden üretme kapasitesine sahipti. Ayrıca toplulukları içinde kültürel, siyasi ve ekonomik açıdan güçlü konumlara sahiptilerdi. Avrupai ataerkil aile ve yönetim sistemlerini dayatarak bir yandan yerli kadınları bu güçten mahrum ederken, diğer yandan da ilkel ve önüne gelenle yatan kişiler gibi göstererek insanlıktan çıkarmak, hukuki ve coğrafi mülksüzleştirme ve yerinden etme süreçlerinin zeminini hazırladı.⁵ Dolayısıyla yerli kadınların alçaltılması ve damgalanması, kentleşme sürecinin parçasıydı. Bugün yerleşimci sömürge şehirlerinde yerli kadınlara ve kız çocuklara yönelik olağanüstü şiddet oranları göz önüne alındığında, bunların söz konusu tutumların ve uygulamaların kalıcı, yıkıcı mirasları olduğu açıktır.

Hızla ileri sarıp bugüne gelirsek, belirli türden şehir iyileştirme programlarını ilerletmek üzere kadınların bedenlerini denetim altına alma çabaları hiç de son bulmuş değil. Çok yakın bir tarihte, sosyal yardım alan veya bir şekilde devlete bağımlı görülen beyaz olmayan ve yerli kadınların zoraki veya mecburi kısırlaştırılmalarına tanık olduk. Siyah “refah kraliçesi”^{*} şeklindeki ırkçı klişe, 1970’lerde ve 1980’lerde sorunlu şehirler anlatısının parçası olarak dolaşıma sokuldu. Bu tutum, ergen annelerin de refah kraliçeleri yığınlarına katılacağı ve suça meyilli çocuklar doğuracağı varsayımları nedeniyle ergen hamileliklerine yönelik ahlaki panikle de bağlantılıydı. Seks işini ortadan kaldırmaya yönelik çağdaş hareket-

5 Lee Maracle, *I Am Woman: A Native Perspective on Sociology and Feminism* (Vancouver: Press Gang, 1996); Andrea Smith, *Conquest: Sexual Violence and American Indian Genocide* (Cambridge: South End Press, 2005).

* Sosyal yardıma ihtiyacı olmadığı halde sahte evrak veya beyanlarla bu türden yardımlar aldığı iddia edilen kadınlara yönelik aşağılayıcı bir terim olan “refah kraliçesi”, bilhassa siyah ve bekar kadınları devletin sırtından geçinmekle eleştirmek amacıyla kullanılmıştır. (e.n.)

ler insan kaçakçılığıyla mücadele olarak yeniden adlandırılırken insan kaçakçılığı cinselleştirilmiş yeni bir kentsel tehdit biçimi olarak addediliyordu. Maalesef, insan kaçakçılığına maruz kalmayan seks işçilerine, bu yeni program uyarınca çok az saygı veya eylemlilik atfediliyor.⁶ Obeziteyle mücadele kampanyaları, kadınları birey ve anne olarak hedef alıyor; onların ve çocuklarının bedenleri, arabaya bağımlılık ve *fast food* gibi modern kentsel sorunların belirtileri olarak görülüyor.

Kıscacı, kadınların bedenleri halen sıklıkla kentsel sorunların kaynağı veya işareti olarak görülüyor. Bebekli genç beyaz kadınlar bile mutenalaştırmanın faileri olarak itibarsızlaştırılırken, mutenalaştırma savunucuları beyaz olmayan yalnız anneleri ve göçmen kadınları kentte suçu yeniden üretmekle ve kentsel “dirilişi” yavaşlatmakla suçluyorlar. Görünüşe bakılırsa kadınların kentsel toplumsal endişelerle ilişkilendirilme biçimleri dur durak bilmiyor.

Saflık ve temizlikle ilgili daha abartılı Viktoryan korkuların bazılarının azaldığını kabul etsem de, kadınlar halen şehri, gündelik yaşamlarını (sadece olmasa da) son derece toplumsal cinsiyet temelli biçimde şekillendiren bir dizi –fiziksel, toplumsal, ekonomik ve sembolik– engelle deneyimliyor. Bunların birçoğu erkekler açısından görünmez; çünkü onların deneyimleri bunlarla nadiren karşılaşmaları anlamına geliyor. Bu da şehirlerde halen çoğu erkek olan başlıca karar merciinin, kentsel ekonomi politikasından konut tasarımına, okulların nereye kurulması gerektiğinden otobüs koltuğunun biçimine, denetimden kar küremeye kadar her konuda, bu kararların kadınları nasıl etkilediğine dair bırakın ilgiyi, bilgileri bile olmadan tercih yaptıkları anlamına geliyor. Şehir, erkeklerin geleneksel toplumsal cinsiyet rollerini destekleyip kolaylaştırmak üzere ve erkeklerin deneyimlerini “norm” kabul ederek, şehrin kadınlar için nasıl engeller yarattığıyla pek de ilgilenmeden ve şehir hayatına dair günlük deneyimlerini gözardı ederek düzenleniyor. “Erkekler şehri” derken işte bunu kast ediyorum.

6 Sarah Hunt, “Representing Colonial Violence: Trafficking, Sex Work, and the Violence of Law”, *Atlantis*, 37.2, 1 (2015/2016): 25–39.